

СВЕТЕЦ – ПОНЯТИЕ И МЕТАФОРА ВЪВ ФОЛКЛОРНАТА МЕНТАЛНОСТ

Яна Иванова

Студентски семинар по практическа етнология и фолклористика

„Проф. д-р Иван Шишманов”

Понятието, което православният догмат създава за светец е много либерално, като основата му се гради върху индивидуалната позиция на човека пред Бога. Съществена черта е, че за светец се счита този, който живее или е живял праведно, независимо от това дали този факт е отбелязан в съответните църковни регистри или не.

Като всяка институция (макар и с особени функции) църквата се реализира въз основа на определени правила. Тя изгражда система от критерии, обясняващи света от гледна точка на богословието – светът, видян като проявление на Божията сила и благодат. Говори се за **отвъд-видимата**, но **реално-присъстваща** проява на нещата и за познанието на тази проява. В стремежа си да познае светостта, да сведе **невидимото до видимото** и да го доближи до себе си, човекът е дарил видими атрибути на светците, определил е сфери на изява за тях – своеобразно фиксиране и предметяване на тази **отвъдно-присъстваща** енергия. Този процес на приближаване на предметите от света до познавателния хоризонт става основа за нова динамична връзка на субекта с познатите му вече предмети. Включването на едно ново условие за съществуването на нещата води след себе си преразглеждането на съществуващото и подреждането му в представите за реалността, като този динамичен процес е енергизиран от естествената потребност на човека за ориентиране в света. Така мислен, светецът е понятийно установен и представата за святост функционира като регулиращ модел в съзнанието.

Ще предложа едно хипотетично обяснение на явлението **„живият светец”**, като под това име ще разбирам хората, наричани от своите съжителци **„светци”**. За пример ще предложа една жена от с. Манастир, Лъкинско, която нейните съселяни и до днес наричат просто **„баба Добра”**. Така ще бъде назовавана тя и в настоящето изложение. Много вярваща и праведна жена, баба Добра е имала свръхестествени способности да разговаря с мъртвите; по нейно настояване е била построена костницата в селото; тя е организирала празника **„Лелин ден”** и е определяла кога ще бъде провеждан; събирала е жители на Манастир за посещения на Бачковския манастир и други свети места.

Баба Добра има особен статут в очите на своите съселяни, по-точно, особено място в духовното пространство на малката местна културна общност. Медиалното ѝ нахождение между видимото и невидимото и посредническата ѝ функция я правят в очите на околните по-близка от самите тях до света на невидимото. Морално-стойностните ѝ християнски прояви, заедно с всичко изложено до момента, ограничават избора на хората от с. Манастир до една метафора – **„светица”**, за да приближат и опознаят самото явление **„баба Добра”**. За да го приемат в мислите си, без да изпаднат в противоречие с досега конструирания модел на света и все пак да окачествят новото явление, местните жители избират метафоричния път на познание за неща, за които не им е даден непосредствен опит. И така, метафората **„светец”** се реализира, като съзнанието реагира с обратен знак на активност – на баба Добра не се прикачват видими атрибути, а се осмисля нейното положение във видимия и невидимия свят, като се запазва нейната различност.

Това изложение е един опит да се отграничат и определят някои процеси и структури във фолклорната менталност, с чиято помощ да се конструират по-верни модели за мисленето на фолклорния човек, като се отдели внимание на познавателните

механизми и, в частност, на метафоричното познание. Метафората е представена като начин на прихващане на даден обект в границите на разсъдъка за по-нататъшното му опознаване, като средство да се акцентира върху някои характеристики на обекта и, същевременно, да се запази съзнанието за неговото различие.

Вследствие на горните наблюдения и умозаклучения може да се обобщи, че „светец” се проявява като понятие за един определен обект и като модел за определяне на други, средство за познание във фолклорната менталност.